

„A hazai vállalkozások demográfiai, teljesítményi és eredményességi jellemzői a 2000-2007. évi innovációs gyakorlat és K+F teljesítmények tükrében”

(Kutatási összefoglaló)

Készült „A vállalati K+F ráfordítások ösztönzésének lehetőségei” tárgyú, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal által irányított kutatási program keretében

Kutatásvezető: **Pitti Zoltán**

Budapest, 2008. december

**„A hazai vállalkozások demográfiai, teljesítményi és eredményességi jellemzői a 2000-2007. évi innovációs gyakorlat és K+F teljesítmények tükrében”
témájú kutatás vezetői összefoglalója**

A lisszaboni program azt a merész célt tűzte a közösség elé, hogy – az intézményrendszer modernizációjával és a tudásteljesítmények növelésével – *Európa 2010-re a világgazdaság egyik legsikeresebb régiójává váljon*, s ennek szolgálatában a GDP arányában számolt K+F ráfordításokat 3,0 százalékra kívánja emelni. A tudásteljesítmények növelése – gazdasági teljesítőképességtől függően – az újonnan csatlakozott országokra is igaz, ám a „beállási szint” meghatározásához – különösen a versenyszektorra vonatkozóan – viszonylag kevés konkrét ismerettel rendelkezünk. Jelen kutatásunk célja – *a Nemzeti Kutatási és Technológiafejlesztési Hivatal és a Budapesti CORVINUS Egyetem közötti megállapodás alapján* – a hazai vállalkozások demográfiai, teljesítményi és eredményességi jellemzőinek áttekintése, s ebben az innováció, illetve a K+F szerepének vizsgálata. Álláspontunk szerint ez azért fontos, mert *a hazai vállalkozások strukturális jellemzőinek ismerete nélkül* (lásd: atomizáltság, tulajdoni arányok változásából fakadó ráhatási lehetőség hiánya, egyebek) *a legjobb döntések is üres halmazzal találhatnak*, míg a realitásokkal számoló döntések a kívánt irányú és ütemű változásokat eredményezhetik.

Kutatásunk egyik iránya a makrogazdasági trendek értékelése, másik iránya – alapvetően az APEH 2000-2007. évi adatfeldolgozásaira építve – *a vállalati teljesítmények és a teljesítményeket meghatározó körülmények értékelése*. A több évet felölelő adatsorok jó alapot jelentenek a nemzetközi beállási szint mértékének és összetevőinek feltérképezéséhez, a felzárkózás elemi feltételét jelentő innovatív teljesítmények, valamint K+F ráfordítások érdemi növelését szolgáló jogi- és közgazdasági környezet kialakításához.

Kutatásunk főbb megállapításait – az innovációs készséget és képességet, valamint a K+F teljesítményeket meghatározó tényezők szerinti csoportosításban – az alábbiakban ismertetjük:

I. A versenyszektor demográfiai, teljesítményi és eredményességi jellemzői és az innovációt, illetve K+F teljesítményeket befolyásoló környezeti feltételek

1.) A rendszerváltozás óta eltelt másfél évtized eredményeként átrendeződtek a *piaci kapcsolatok* (keleti irányultság helyett nyugati dominancia), változott a *termelési szerkezet* (alapanyag igényes termelés helyett élőmunka-igényes tevékenység), felgyorsult a *technikai fejlődés* üteme, módosultak a *gazdálkodási formák* (vállalat helyett társaság), többszörösére növekedtek az önálló vállalkozások, de talán legmarkánsabb változást az *új tulajdonoscsoportok* – köztük a külföldi befektetők – megjelenése jelentette. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy a külföldi érdekeltségű vállalkozások körében a hazai szabályozással egyenrangú az anyavállalati döntéseket befolyásoló közgazdasági környezet hatása.

2.) Az állami vállalatok társasággá alakítása, a magánosítási program beindítása, a megszűnő munkahelyek pótlását szolgáló kényszervállalkozások életre hívása és a külföldi befektetők megjelenése alapvetően *módosította a hazai társaságok tulajdoni szerkezetét*. Az új tulajdonosi csoportok között szembevetőd az állami és magán-érdekeltséget egyaránt magában

hordozó *külföldi tulajdonosi részarány* dinamikus emelkedése, a *belföldi társasági tulajdon* kezdetben mérsékelt, majd dinamikus emelkedése, s az *önkormányzatok* – mint új tulajdonosok – részarányának az időbeli hullámzása. Kutatásunk fontos megállapítása, hogy *a tulajdoni arányok módosulása nem zárult le*, ám a változás forrását és ütemét már nem a pótlólagos befektetések, hanem a működési eredmény terhére visszaforgatott beruházások fogják meghatározni.

3.) A vállalkozási demográfia nézőpontjából a 2000-2007. évek egyfelől a gazdasági szereplők számának dinamikus *menyiségi növekedését* jelentik; másfelől viszont a vállalkozások gazdálkodási forma szerinti összetételének *strukturális átalakulását* mutatják (lásd: melléklet 1. sz. táblázat). A gazdálkodási formák színesedése közel sem járt együtt a teljesítmények arányos növekedésével. *A gazdasági teljesítmények négyötödét a piaci szereplők alig fele adja*, s a vállalkozások viszonylag széles köre csak foglalkoztatási funkciót tölt be, vagy taktikai megfontolásból működik (lásd: virtuális vállalkozások). Előzőekből fakadóan *a stratégiai programoknak tudatosabban kell építeniük a gazdasági teljesítmények döntő többségét nyújtó társas vállalkozásokra* (megkülönböztetetten a részvénytársaságokra, valamint a korlátolt felelősségű társaságokra).

4.) A gazdaság stabilizálódásában, majd új növekedési pályára állásában több tényező összhatása érvényesül, ám ezek közül – számszerűsíthető hatásai miatt – *meghatározó szerepe van a foglalkoztatott létszám gyarapodásának, a gazdaságba bevont pótlólagos tőkének, valamint a termelékenység változásának*. Kutatásunk megállapítása, hogy a társas vállalkozások 2000-2007. években mért és alapáron számolt cca 6200 milliárd Ft bruttó hozzáadott-érték teljesítmény növekményéből:

- 0,5-0,7 százalék a *foglalkoztatottak* számának növekedéséből és nemzetgazdasági ágak közötti átrendeződéséből származik (ezen időtávlat alatt majd negyedmillió munkahely szűnt meg, s alig valamivel több új munkahely jött létre);
- 70,2-71,0 százalék a vállalkozások *saját tőkéjének közel kétszeres növekedéséből fakad* (ebből a külföldi érdekeltségű vállalkozások 73-74 százalékkal és a hazai tulajdonú vállalkozások 26-27 százalékos aránnyal részesednek);
- 28,3-29,2 százalék a *termelékenység javulásának következménye* (ennek kisebb hányada élömunka, többsége viszont a technika és a technológiai fejlesztések, valamint a logisztikai teljesítmények eredménye).

A gazdasági növekedést befolyásoló tényezők elemzése – a múltbeli tendenciák feltárása mellett – azért is fontos, mert a stratégiai programok cél- és eszközrendszerének kialakítása szempontjából most komolyan kell mérlegelnünk, hogy a 2009-2013. években mely tényezők és milyen mértékben képesek hatni gazdasági fejlődésünkre.

5.) A hazai gazdaság új növekedési pályára álló szakaszain belül *külön figyelmet kell szentelni a 2004-2007. években felismerhető jelenségekre*, valamint s a világgazdasági válság következtében felerősödő szervezeti változásokra:

- A KSH által *regisztrált és a ténylegesen működő* vállalkozások között ma már 20 százalékot meghaladó az eltérés, s további 20%-ra tehető a bejelentkezés nélküli gazdasági szervezetek aránya, vagyis összességében *figyelmeztetően magas a virtuálisan létező és papírteljesítményt nyújtó vállalkozások súlya* (lásd: melléklet 2. sz. táblázat);

- A vállalkozások *gazdálkodási forma szerinti változása* – szemben a korábbi folyamatokkal – nem az alacsonyabból a magasabb szintű szerveződés felé halad (egyéni vállalkozás – betéti társaság – korlátolt felelősségű társaság – részvény-társaság), hanem ellentétes irányú folyamat zajlik, vagyis *a magasabb szintű gazdálkodási formát cserélik le* egyszerűbb működési feltételt és gyengébb kontrollt jelentő gazdálkodási formákra (lásd: részvénytársaság helyett korlátolt felelősségű társaság, Kft helyett betéti társaságok, illetve betéti társaságok helyett az EVA forma alkalmazása);
- Komoly ellentmondások hordozója *a vállalkozások átlagméretének csökkenése* (az atomizált jelleg erősödése), aminek természetzerű *következménye* – termelési és értékesítési kooperáció hiányában – *a termelékenység mutatóknak, valamint az összteljesítménynek a stagnálása*. (Kétségtelen, hogy a mikro- és kisvállalkozások aránya az EU-tagállamokban is 90 százalék felett van, de az összteljesítményből való részesedés háromszorosa, az egy foglalkoztatottra jutó átlagos teljesítmény majd hatszorosa a hazainak);
- A vállalkozások atomizáltságának erősödésével párhuzamosan zajlik az *erőforrások nemzetgazdasági ágak közötti átrendeződése* (lásd: munkaerő, eszközállomány, pénztőke áramlása), ám a mozgás fő irányát jelentő hazai szolgáltató szektor többsége (piacképes termékek, szakmai ismeretek, egyebek hiányában) nem képes külkereskedelemben realizálható teljesítményt nyújtani, így marad a belföldi értékesítés, ám a hazai fizetőképes kereslet – jelenleg, s az előttünk álló néhány évben – nem képes érdemleges növekedési esélyt biztosítani;
- A versenyszektor lassuló növekedését és a költségvetési támogatások gyengülő hatékonyságát jelzi, hogy *a 2007. évben a vállalkozások nettó árbevétele – a közép- és nagyvállalkozások kivételével – nem nőtt olyan ütemben, mint amilyen mértékben a különböző jogcímenek folyósított költségvetési juttatások emelkedtek*.

A társas vállalkozásoknak 2007. évben adott költségvetési kedvezmények és a társaságok nettó árbevételeinek előző évhez viszonyított változása

(egység: milliárd Ft)

M e g n e v e z é s	Mikro-vállalkozás	Kis-vállalkozás	Közép-vállalkozás	Nagy-vállalkozás	Társaságok összesen
<i>a.</i>	<i>b.</i>	<i>c.</i>	<i>d.</i>	<i>e.</i>	<i>f.</i>
1.) Adókedvezmények bruttóított értéke	-4,7	-8,3	-10,8	-534,4	-558,2
2.) Költségvetési támogatások értéke	-66,0	-86,2	-112,1	-383,3	-647,6
3.) Adóalap mérséklő tételek összértéke	-437,1	-452,3	-158,9	-1 158,0	-2 206,3
4.) Költségvetési kedvezmények együtt	-507,8	-546,8	-281,8	-2 075,7	-3 412,2
5.) Nettó árbevétel éves növekménye	99,6	77,1	562,1	2 691,4	3 430,2
6. Teljesítmény-különbözet (4-5)	-408,2	-469,7	280,3	615,7	18,0

Forrás: az APEH 2007. évi gyorsjelentése alapján Pitti Zoltán számításai

Lényegében a gazdasági teljesítmények hiányát erősíti a költségvetési juttatások és a vállalkozások éves teljesítményeinek *nemzetgazdasági ágak szerinti vizsgálata*, vagyis – a

hozamok alapján – megkérdőjelezhető a költségvetési juttatások (közösségi bevételekről történő lemondás) indokoltsága, illetve közgazdasági hatékonysága.¹

*A társaságoknak 2007. évben biztosított költségvetési kedvezmények értéke és az éves nettó árbevétel előző évhez viszonyított növekménye nemzetgazdasági ágak szerint**

(Egység: milliárd Ft)

Megnevezés:	Bruttósított adó-kedvezmény	Költségvetési (működési) támogatás	Adóalap korrekció egyenlege	Költségvetési kedvezmény összértéke	Nettó árbevétel növekménye	Árbevétel és kedvezmény különbözete
a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.
Mezőgazdaság	-0,5	-125,8	-43,2	-169,5	53,7	-115,8
Bányászat	-	-7,5	-8,5	-16,0	1,7	-14,3
Feldolgozóipar	-468,7	-45,0	-327,7	-841,4	949,3	107,8
Villamosenergia-ellátás	-6,2	-83,6	-517,5	-607,3	1421,9	814,7
Építőipar	-2,1	-9,9	-32,1	-44,1	-248,4	-292,4
Kereskedelem	-5,0	-23,8	-231,5	-260,3	659,1	398,7
Idegenforgalom	-0,4	-3,0	-16,1	-19,6	45,0	25,5
Szállítás- és hírközlés	-64,7	-232,7	-92,3	-389,7	101,6	-288,1
Gazd. szolg.	-9,4	-44,1	-888,6	-942,1	364,1	-578,0
Humán szolg.	-0,3	-30,5	-16,4	-47,2	39,9	-7,4
Egyéb szolg.	-0,9	-40,7	-32,4	-75,0	42,9	-32,1
Mindösszesen	-558,2	-647,6	-2 206,3	-3 412,1	3 430,2	18,0

* kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül
Forrás: az APEH éves gyorsjelentései alapján Pitti Zoltán számításai

A költségvetési által biztosított kedvezmények vállalászási méretek, illetve nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása egyfelől következetlen, másfelől gyenge hatékonyságú, s nagy biztonsággal prognosztizálható, hogy ez a gyakorlat – már csak a módosult világgazdasági helyzet miatt sem – a jövőben nem lesz tartható.

- A vállalkozások éves működési eredménye (adózás előtti nyereség) csökkenő mértékben függ az alaptervekenység eredményétől (lásd: üzemi tevékenység eredménye), s növekvő szerepe van – többségében eredményrontó hatással – a pénzügyi műveletek, valamint rendkívüli ügyletek eredményének;
- A pénzügyi beszámolók adatainak mélyebb elemzése azt mutatja, hogy a cca 335 ezer működő társaság alig egyötöde mutat növekedési érdekltséget (árbevétel folyamatos emelkedése, export bővülése, bruttó hozzáadott-érték gyarapodása, beruházások amortizációt meghaladó szintje, adózás utáni eredmény vállalászási célú visszaforgatása, egyebek), a vállalkozások háromötöde lényegében stagnál, s több mint egyötödös a vagyonfelélő, illetve leépülő vállalászások aránya.

Álláspontunk szerint a vállalászás-demográfiai jellemzők változása több mint statisztikai érdekesség, ez egyben azt is jelenti, hogy a hazai gazdaságpolitika csak korlátozott körben és korlátozott hatékonysággal képes befolyásolni a piaci szereplők döntéseit. Tekintve, hogy az erőforrások többsége felett a külföldi befektetők, illetve a társasági tulajdonosok rendelkeznek, ezért a hazai szabályozóknak nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk a vállalászások szerveződésére, a vállalászási csoportok (holdingok és kapcsolt vállalászások) speciális közgazdasági szabályozására, s ennek keretében a konszolidált ösztönző rendszerek kialakítására.

¹ S akkor még az alaptőke-emelések (lásd: MÁV), illetve beruházási támogatások hatékonyságát nem vizsgáltuk

II. Az innováció és a K+F teljesítmények alakulásával kapcsolatos megállapítások

Az innováció fogalmi értelmezéséből fakadóan a különböző gazdasági tevékenységek nyomon követése, a tényleges ráfordítások rögzítése, a társadalmi-gazdasági hatások reális értékelése, illetve a nemzetközi összehasonlíthatóság feltételeinek biztosítása *csak megfelelő módszertan kialakításával és a különböző információs rendszerek összehangolásával lehetséges*. Ezek a követelmények ma még csak statikus jelleggel és korlátozott tartalommal elégíthetők ki.

1.) Nemzetközileg elfogadott álláspont, hogy *a gazdasági teljesítmények emelkedése és a tudományos kutatás eredményeinek hasznosulása között szoros kapcsolat van*. Az állítás helytállósága a hazai információs rendszer adatai alapján korlátozottan igazolható: egyfelől a gazdasági teljesítmények stabilizálódásában viszonylag alacsony súlya van a hazai tudományos eredményeknek (lásd: lízingelt fejlesztéspolitikai); másfelől viszont a gazdasági teljesítmények javulása ellenére a tudásberuházás GDP arányos értéke – összességében – nem emelkedik, hanem csökken.

1.1. A hazai vállalkozások innovációs teljesítményeinek – első, kísérleti jellegű – felmérésére a KSH gondozásában a 2000. évben került sor, majd ezt követően – az EU módszertan átvételével – a mintavételes felmérések ismétlődtek. A legutóbbi mintavételes felmérés – a 2004-2006 évekre vonatkozóan készült, s a felmérés a 10 főnél több főt foglalkoztató, az iparban és a szolgáltatási szektorban működő 19,2 ezer vállalkozásra terjedt ki.²

- A 2004-2006. években a KSH által utólagosan felmért vállalkozási kör 17,7 százaléka volt innovatív – saját értékelésünk szerint³ ugyanezen időszakban *a vállalkozások alig 5 százaléka* sorolható a folyamatos és érdemleges innovációs tevékenységet végző vállalkozások kategóriájába;
- Az innovatív vállalkozások között *növekvő szerepet játszanak a multinacionális vállalatok* Magyarországon működő leányvállalatai;
- Az innovációs készség és képesség nagymértékben *függ a vállalkozások méretétől* (a KSH felmérése szerint a 250 fő feletti szervezeteknél 55,2 százalék az innovatív vállalkozások aránya, míg az 50 fő alatti szervezetek mindössze 13,9 százalékos arányt mutatnak);
- A vizsgált vállalkozások 40,2 százaléka egyidejűleg *termék- és eljárás innovációt* is végez; a termékinnovációt végző vállalkozások aránya 26,7 százalék, míg az új eljárásokat bevezetők aránya mindössze 22,6 százalék.

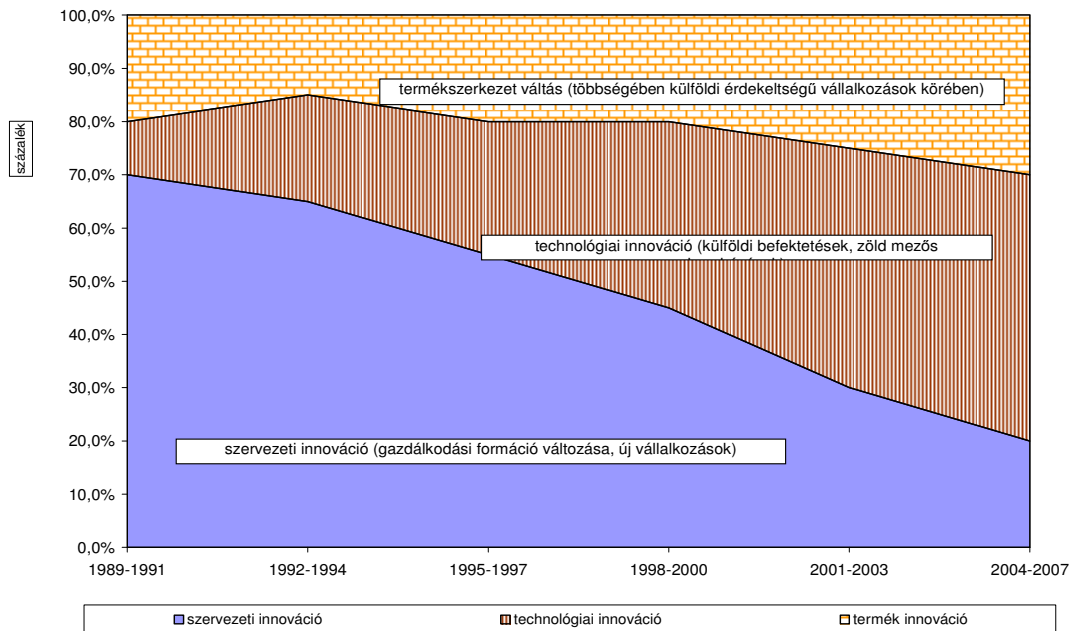
Az innovációs teljesítmények mintavételen alapuló értékelése *szükséges, de nem elégséges módszere* az innovációs teljesítmények mérésének. Ezt a módszert egyfelől dinamikussá kellene tenni, másfelől – az innováció fogalmi értelmezését követve – szélesíteni kell az állapotfelmérés tartalmát.

1.2. A nemzetközi gyakorlatban használatos *komplex innovációs mutató „nemzetgazdasági adaptációja”* viszonylag megbízható képet képes adni az ország innovatív képességeiről és az innovatív magatartás erősségeiről, valamint gyengeségeiről. Az innovációs mutató összetevői azonban azt is jelzik, hogy a változások csak egy hosszabb folyamat eredményeként és a vizsgált összetevők kölcsönhatásaként ítélnélhető meg reálisan.

² Magyar Statisztikai Évkönyv, 2007 (257. oldal)

³ Az APEH éves gyorsjelentései, a KSH felmérései és a nagyvállalati interjúk alapján

A hazai vállalkozások innovációs teljesítményeinek jellemzői főbb innováció típusok szerint

Forrás: az APEH éves jelentései, illetve a KSH innovációs felmérései

Figyelmet érdemlő, hogy a 2007. évi európai innovációs rangsorban Magyarország a 20. helyen áll. Korábbi időszakokra készített értékelésekhez viszonyítottnak *javult az innovációs fejlettség mutatója*, viszont lényegesen *csökkent az innovációs teljesítmények növekedési üteme*.

1.3.) A hazai innovációs teljesítmények – az OECD és az EU által használt komplex innovációs mutató felépítését követve – a 2004-2006. években a következő sajátosságokat mutatják:

- Az innováció *általános feltételrendszere* pozitív irányú és érdemleges előrelépést mutat, így javult az először munkában lépők iskolai végzettsége szerinti összetétele, az aktív népességben belül emelkedett a másod- és harmad-diplomával rendelkezők aránya, emelkedett a hálózatos infrastruktúra kiépítettsége, s javult a hozzáférés feltételrendszere);
- Egyidejű javulás és romlás mutatkozik a *tudásteljesítményeket kifejező mutató* esetében, így örömdetes az üzleti szektor GDP arányos K+F teljesítményeinek növekedése, de érzékelhetően csökkent az állami szerepvállalás, örömdetesen emelkedett az alkalmazott kutatási ráfordítások és a kísérleti fejlesztések értéke, de figyelmeztetően csökken az alap kutatások részesedése, s mindemellett a kívánatosnál lassúbb ütemben bővül a vállalkozások és egyetemek kutatási együttműködése;
- Ugyancsak ellentmondásos az *innováció és vállalkozó szellem* értékelését szolgáló mutató összetevőinek változása. Így örömdetes a tevékenységet és szervezeti formát modernizáló vállalkozások arányának növekedése, ám a termékszerkezet modernizációja a kívánatosnál lassúbb ütemben javul. A kockázati tőke intézménye létrejött, de az éves szinten mért kockázati tőke-ügyletek száma és értéke nem jelentős.⁴ Az ICT szektor bruttó hozzáadott-érték teljesítménye megrekedt a kilencvenes évtized utolsó harmadában mért szinten, viszont a logisztikai tevékenység – gyakran kiszervezett formában – felértékelődő trendet mutat.

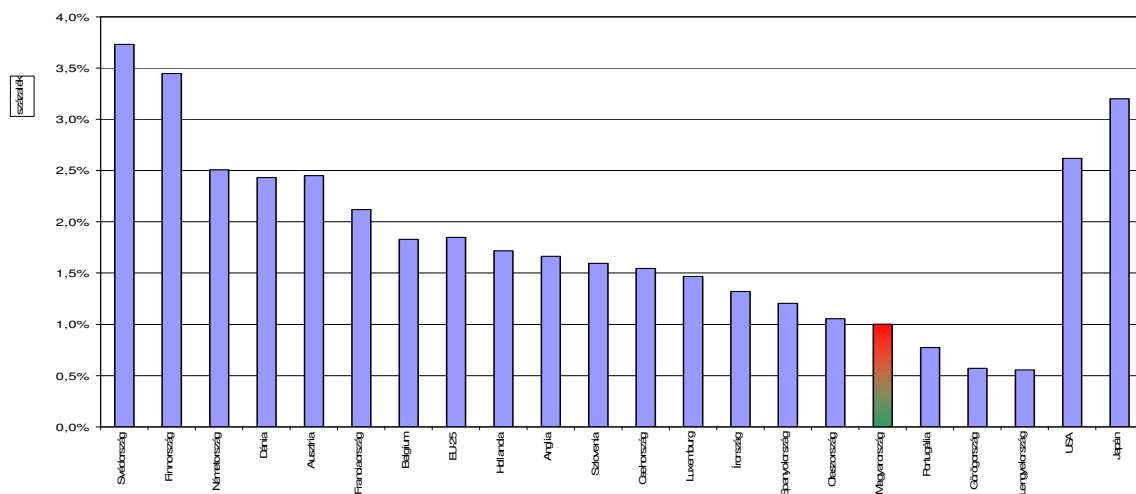
⁴ A 2006-2007. évi adatok szerint a megkötött szerződések száma 100 alatt van

- A tudásteljesítmények alkalmazása és az alkalmazás hatékonysága nemzetközi összehasonlításban is megállja a helyét, így egyfelől örvendetes az export-teljesítmények nettó árbevételhez viszonyított mutatójának folyamatos javulása, illetve az exporton belül a high-tech kategóriába sorolt termékek magas aránya (2006. évi adatok szerint 20,22 százalék). Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a high-tech export négyötöde a külföldi érdekeltségű társaságok teljesítménye, az export igen magas importigénnyel jár, s ráadásul a piac irányultsága szerinti csomósodás az export sebezhetőségét jelzi.

1.4.) Az innováció felértékelődése Magyarország szempontjából mind nyilvánvalóbb, hiszen a „verbálisan létező” felzárkózási modell működésképtelen: a munkaerő már nem annyira olcsó, a szakképzett munkaerő fogyóban van, s a növekedés forrását jelentő külföldi működőtőke-befektetések értéke vészesen csökkenő. Nemzetközi versenyképességünk egyre kevésbé támaszkodhat a bérköltség előnyére, s egyre több függ az innovációs folyamatok és K+F ráfordítások eredményétől. A hazai innovációs teljesítmények értékelésekor feltétlen figyelembe kell venni, hogy a gazdaság átalakulása (privatizáció folyamata, a tevékenységi struktúra módosulása, majd a termékszerkezet váltása) hosszú időre determinálta a változások tartalmát és ütemét. Míg az 1991-95. évek meghatározó jellemzője a tulajdoni struktúra átalakítása és a privatizált vállalkozások tevékenységi profiljának módosítása volt, addig az 1996-2003. években a külföldi befektetők „zöld mezős” beruházásai és új tevékenységi profilok meghonosítása volt a meghatározó. Érdemi áttörést a 2004-2007. évek hoztak, amikor – részben a piaci igények változására, részben az anyavállalati megrendelések módosulása következtében – előtérbe került a termelési- és termékszerkezet komplex módosítása.

2.) A piaci verseny erősödésére és a gazdaság érdekeire tekintettel mind az EU-ban, mind Magyarországon – külön gond a K+F ráfordítások alacsony szintje, valamint a finanszírozás aránytalansága. A nemzetközi adatok szerint (lásd: OECD éves jelentései) az EU-15 országok GDP arányában számolt K+F ráfordításai „beragadtak” az 1,96 százalékos szinten. Fordulatot jelent viszont, hogy a finanszírozási struktúra kedvezően módosult, s a K+F ráfordítások kétharmad: egyharmad megoszlást mutatnak a verseny-szektor, illetve az állami költségvetés között.

A kiemelt országok K+F teljesítménye a GDP százalékában, 2006

Forrás: R&D expenditure in Europe; EUROSTAT, Statistics in focus, 91/2008

A hazai felmérések szerint⁵ a 2007. évi K+F ráfordítások összértéke a GDP 0,97 százalékának felelt meg, s a finanszírozási struktúra is csak kisebb elmozdulást mutat. A központi költségvetés részesedése a 2000. évi 53,2 százalékról 44,4 százalékra csökkent, a felsőoktatási intézmények pozíciója érdemben nem módosult, miközben a versenyszektor ráfordításai a korábbi 37,8 százalékról 43,9 százalékra emelkedtek.⁶ A külföldi források azonban továbbra is alacsony szerepet játszanak a K+F programok finanszírozásában.

2.1. A tényleges K+F tevékenységet végző vállalkozásokról és a ráfordítások nagyságáról eltérő adatok jelennek meg a KSH felméréseken alapuló publikációiban (a 2007. évben 1125 vállalati kutatóhely), illetve az APEH támogatások nélkül számolt közvetlen költségekre épülő adatközlése szerint (a 2007. évben 499 adókedvezményt igénybe vevő vállalkozás). Előzőekből következik, hogy nemcsak a vállalkozások számában, hanem a K+F ráfordítások értékében is jelentős különbség mutatható ki:

K+F ráfordítások értéke a KSH felmérése, illetve az APEH pénzügyi beszámolóinak alapján, 2007
(egység: millió Ft)

Megnevezés	Mikro- vállalkozás	Kis- vállalkozás	Közép- vállalkozás	Nagy- vállalkozás	Vállalkozások összesen
<i>a.</i>	<i>b.</i>	<i>c.</i>	<i>d.</i>	<i>e.</i>	<i>f.</i>
KSH	9 388,2	13 257,3	13 345,4	87 678,5	123 669,4
APEH	771,1	2 022,5	5 741,3	111 186,4	119 721,3
Eltérés	- 8 617,1	- 11 234,8	- 7 604,1	23 507,9	3 948,1

Forrás: Kutatás és fejlesztés 2007 (KSH), illetve APEH 2007. évi gyorsjelentése

A vállalkozások K+F teljesítményei alapján – mindkét információs rendszer alapján – figyelmet érdemlő a teljesítmények koncentrációja, ami azt jelenti, hogy az utóbbi évek K+F ráfordításai 89,2%-ban a feldolgozóiparban, 89,3%-ban a többségi külföldi tulajdonú társaságoknál és 96,1%-ban a nagyvállalkozások körében realizálódik. További figyelmet érdemel, hogy a K+F tevékenységet végző vállalkozások négyötöde a nyereséges társaságok köréből kerül ki, de ez az arány azt is jelzi, hogy a K+F teljesítményekben a veszteséges vállalkozásoknak is van szerepük.

Az értékmutatók és a gyakorisági mutatók üzenete, hogy a versenyszektort érintően csak egy feladat a GDP arányában mért K+F ráfordítás értékének jelentős emelése, a más szempontból viszont halaszthatatlan feladat a K+F tevékenység végzésére alkalmas vállalkozások számának gyarapítása, valamint a tudományos műhelyek működtetéséhez szükséges személyi feltételek biztosítása.

2.2. Szakmai körökben egységes vélemény, hogy hosszabb távon szoros összefüggés van a vállalkozások eredményes működése és a kutatási-fejlesztési ráfordítások között. Kutatásunk ezt az állítást csak közvetett módon tudta igazolni, s ennek magyarázata a hazai viszonyokban rejlik:

- A hazai K+F ráfordítások majd háromnegyedét a külföldi érdekeltségű vállalkozások alig egy százaléka nyújtja, de ebben a körben is jelentős különbség van az iparszerű termelési

⁵ KSH időszakos jelentései, 2007. évi Magyar Statisztikai Évkönyv 257. oldal

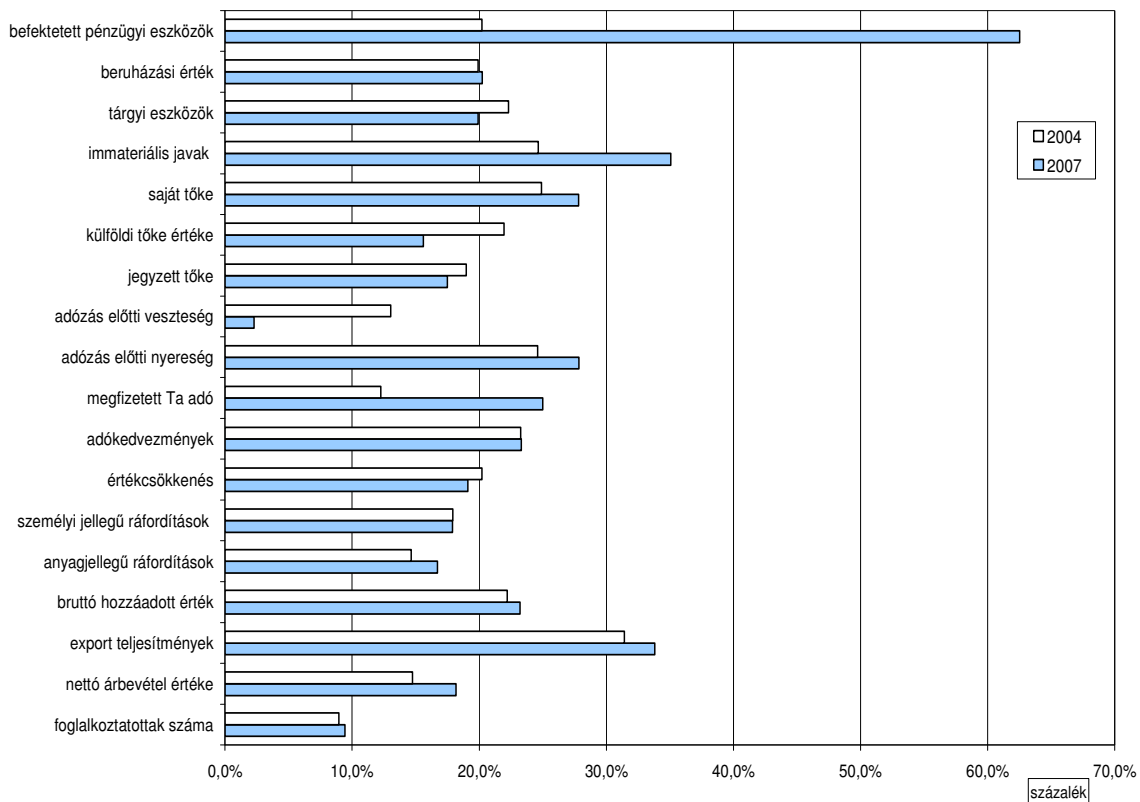
⁶ S itt még nem vettük figyelembe a K+F tevékenység ösztönzését szolgáló állami adókedvezmények értékét, amit a nemzetközi gyakorlat szerint – az államot megillető bevételekről való lemondás miatt – támogatásként kell kezelni

feladat, valamint a kutatási-fejlesztési ráfordítások szakmai tartalma között (jellemző a kutatási részfeladatok teljesítése, s a végtermék az anyavállalatnál áll össze);

- Viszonylag gyenge a korelláció az exportképesség és a K+F teljesítmény között, s ennek ellentmondásos állapotát jelzi, hogy a TOP 50 vállalkozás az éves hazai export 68-70 százalékát adja, ám ezek a vállalkozások a K+F teljesítményekből mindössze egyötödös arányt képviselnek;
- A mélyebb elemzések végzését – az üzleti titok szigorú szabályain túl – nagymértékben nehezíti, hogy a KSH által gyűjtött adatok csak a mennyiségi teljesítések számbavételére alkalmasak, de nem adnak arra lehetőséget, hogy a K+F ráfordítások összevethetők legyenek a vállalati gazdálkodás egyéb mutatóival (teljesítmény, eredményesség, tőkeerő, beruházás, egyéb).

3.) A hosszabb időszakra kiterjedő és szakági szinten összegzett adatokra épülő elemzéseink azt mutatják, hogy a K+F tevékenységet végző vállalkozások fajlagos teljesítményei, termelékenységi mutatói és tőkejelölmezőségi jellemzői másfél-kétszeres mértékben haladják meg az ugyanazon szakágon belül működő, ám K+F tevékenységet nem végző vállalkozások jellemző adatait. Így kimagasló az exportteljesítmény (exporton belül a high-tech termékek gyarapodása), a bruttó hozzáadott-érték aránya, valamint az immateriális vagyomból való részesedés.⁷

A K+F tevékenységet végző vállalkozások részesedése a versenyszektor főbb mutatóiból

Forrás: az APEH éves gyorsjelentései alapján Pitti Zoltán számításai

⁷ Hazai gyakorlatunkban kevés figyelmet fordítunk az immateriális vagyon alakulására, pedig ez az eszköztípus egyidejűleg következménye és egyidejűleg forrása a K+F ráfordítások növelésének

A mélyebb elemzések arra is felhívják a figyelmet, hogy az érdemi K+F tevékenységet végző vállalkozások *nem azért sikeresek, mert komoly értékű K+F teljesítményt realizálnak, hanem azért fordítanak átlagosnál többet K+F programokra, mert felismerték, hogy új termékek és a termékek minőségi javítása nélkül nem képesek megőrizni piaci pozíciójukat.*

4.) Kutatásunk megállapítása szerint a versenyszektor alacsony szintű innovációs készsége és képessége, illetve alacsony szintű K+F ráfordításának magyarázata a következőkben rejlik:

- hosszabb távú *gazdaságfejlesztési stratégiák* hiánya (az illeszkedés nehézsége);
- a vállalkozások *atomizált jellege*, a méretgazdaságossági szempontok figyelmen kívül hagyása;
- a vállalkozások *alultőkésített állapota* (amelynek következtében nem csupán a fejlesztésekhez, hanem a termelő tevékenységek finanszírozására is kölcsönforrásokat kell igénybe venniük);
- *a termelési és értékesítési kooperáció hiánya* (lásd: befelé forduló magatartás), illetve a vállalkozások és a tudományos központok közötti együttműködés alacsony szintje;
- *a közgazdasági környezet* elégtelen ösztönző ereje (pályázati mechanizmusok bonyolult működése, a korábbi adóalap-mérséklő kedvezmények erodálódása, foglalkoztatási költségek, szakmai támogatást nyújtó szervezetek hiánya);
- *A bérfeldolgozó tevékenység⁸ terjedése*, amelynek következtében a vállalkozások hozott tervek alapján és hozott anyagból dolgoznak;
- *A K+F teljesítmények internacionalizálódása*, ami azt jelenti, hogy *a vállalkozások országhatárokat átlépő működése a kutatási és fejlesztési tevékenységre is kiterjed* – a tényleges K+F ráfordítás ugyan egy-egy országban kerül elszámolásra, ám a kutatás eredménye a vállalkozáscsoport egészében hasznosul;
- *A külföldi érdekeltségű vállalkozások K+F tevékenysége* – sajnálatos módon – *nem kötődik a hazai gazdasági tevékenységhez*, így az ebben a körben realizált tudásteljesítmények érdemben nem is hatnak a hazai gazdaság eredményeire;
- *A piacon minden megvehető szemlélet elkényelmesítő hatása, a költségtakarékossági szempontok téves értelmezése.*
- *A szabályok és kedvezményi rendszer nagyvállalatokra szabott, a KKV szektor – különböző okok miatt – nem tud élni a lehetőségekkel;*
- *A tudásteljesítmények mérésére szolgáló információs rendszer statikus és nem komplex, nem alkalmas a komplex innovációs mutató információs igényeinek kielégítésére;*
- *Az innovációs járulékkötelezettség és a 4 százalékos társasági különadó alóli mentesülés érdekében megnőtt a papírteljesítmények súlya*, s ez alapján az innovációs alap – az eleve mentesített mikro és kisvállalkozási befizetések elmaradásán túl – további évi cca 8-10 milliárd Ft befizetéstől esik el;
- *Támogatási csatornák párhuzamosan és egymástól függetlenül működnek*, így fennáll a juttatások halmozódása, illetve követhetetlen a kontrollmechanizmus működése;
- *Az innovációs alapból nyújtott támogatásoknak még mindig alacsony hányada jut a versenyszektor szereplőihöz.*

A K+F ráfordítások növekedését fékező tényezők sokszínűsége azt is jelzi, hogy az innovatív magatartás szélesítése, a K+F teljesítmények növelési igénye *nem szűkíthető le a közgazdasági környezet modernizálására*, hanem olyan komplex intézkedésekre van szükség, amelyek egyidejűleg képesek hatni a vállalkozások szerveződésére, a tevékenységi profil

⁸ Bérfeldolgozó tevékenységnek nevezhető, amikor mind a gyártmány, mind a gyártási dokumentáció, mind a gyártáshoz szükséges gépek, berendezések, szerszámok, készülékek is külföldi anyavállalattól származnak

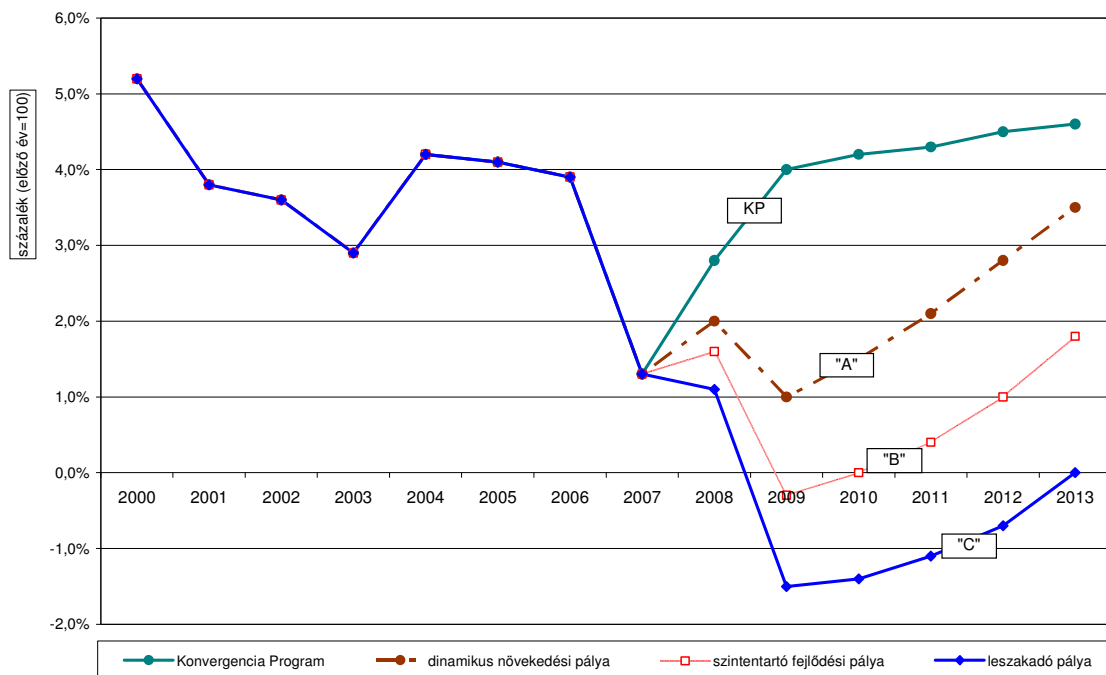
helyes megválasztására, az erőforrások koncentrációjára, valamint a finanszírozási feltételek javítására. Mindemellett – a teendők helyes rangsorolása érdekében – szükség van egy folyamatokat dinamikusan és komplexen értékelő monitorrendszerre is.

III. A gazdaság stabilizálódásának, a tudásgazdaság erősítésének feladatai

A dinamikus növekedési pálya esélyeinek erősítése érdekében az előttünk álló 2009-2013. évek első felének feladata a GDP arányában számolt K+F ráfordítások közelítése közösségi országok átlagához, a második szakaszban pedig a közösségi célként kijelölt 3,0 százalékos szint megközelítése. A politika és a szakma a követelményeket megfogalmazta, ám az érdemi fordulathoz komplex intézkedésekre (lásd: gazdasági szerkezet torzulásainak kiigazítása, tudományos műhelyek működési feltételeinek javítása), s a közgazdasági szabályozás ösztönző erejének növelésére is szükség van.

A hazai tudásteljesítmények növelésére akkor is szükség lenne, ha a világgazdaságban nem indultak volna meg kedvezőtlen folyamatok, ám a kialakult pénzügyi gazdasági válság közepette elemi érdekünk fűződik a termékszerkezet modernizálásához és az exportteljesítmények növeléséhez.⁹ A válság mélyülése és hatókörének szélesedése következtében a 2007. decemberében aktualizált Konvergencia Program nem tartható, s helyette alternatív növekedési pályák kialakulására kell készülnünk.

A hazai gazdaság alternatív növekedési pályái (2009-2013)

Forrás: hatályos Konvergencia Program, illetve Pitti Zoltán saját számításai

⁹ A hazánkba érkezett 97 milliárd US \$ értékű befektetések után számolnunk kell a tőketulajdonosok min 10 százalékos mértékű profitrealizálási szándékával, s a jövedelemmerleg ezen vesztesége, csak az áru- és szolgáltatásforgalom hasonló nagyságú aktívumával lesz csak ellensúlyozható

Az új növekedési pályák iránya és üteme alapvetően a válságkezelő program hatékonyságától, a versenyszektor reagálási képességétől, a közgazdasági környezet teljesítményösztönző funkciójának működésétől, összességében a magyar gazdaság tudásteljesítményétől fog függni. Ilyen körülmények között az állam „aktív” szerepvállalása továbbra is nélkülözhetetlen, még ha nem is helyettesítheti, vagy pótolhatja a vállalkozások aktivitását.

1.) A közvetlen állami szerepvállalás keretében teendő intézkedések:

- az állami fenntartású (kötségvetési forrásból működő) kutatóhelyek és egyetemi tudáscentrumok *kisugárzó erejének növelése*, az államháztartási szabályok szerint működő intézmények finanszírozási rendszerén belül a K+F előirányzatok elkülönített kezelési lehetőségének biztosítása (üzemgazdasági szemléletű pénzügyi gazdálkodás lehetőségének kialakítása), a támogatásokban a teljesítményelv érvényesítése, illetve a kutatásban résztvevők javadalmazási rendszerének piactudományi gyakorlathoz illesztése;
- a gazdaságfejlesztési stratégiához és a II. NFT programjához¹⁰ igazodó *kutatási és technológiafejlesztési program következetes érvényesítése* és célok megvalósítását szolgáló eszköztudomány (pályázati mechanizmus) hatékony működtetése;
- Az elkülönített alapként működő *Innovációs Alap fenntartása*, az innovációs járuléktudomány működési mechanizmusának modernizálása, a vállalati befizetésekhez igazodó (azzal arányban álló) költségvetési támogatás biztosítása, illetve olyan gazdálkodási rendszer kialakítása, amelyik átlátható, s *amelyik garantálni képes, hogy az alap forrásai valóban a vállalatok versenyképességét növelő és a tudományos kutatás feltételeit javító módon kerüljenek felhasználásra*;
- A tudományos kutatás és fejlesztés *humán erőforrás-szükségleteit mennyiségileg és minőségileg kielégítő képzési rendszer kialakítása*, s tudományos kutatók szakmai előmeneteli rendszerének modernizálása.

2.) Az állam közvetett szerepvállalásával összefüggő, illetve közvetett módon érvényesítendő intézkedések:

- a *közgazdasági környezet modernizálása* (ösztönző érdekeltségi mechanizmus kialakítása) serkentheti a vállalkozások innovációs törekvéseit, illetve szélesítheti a K+F tevékenységbe bekapcsolódó vállalkozások körét (lásd: adózás előtti eredmény korrekciója helyett – nemzetközi gyakorlathoz igazodóan – adócsökkentő kedvezmény biztosítása, az amortizációs elszámolás gyorsítása, a kedvezményezettnek körének szélesítése, K+F programok együttműködéssel és/vagy kiszervezéssel történő végzése);
- Pályázati programokkal, hitelpolitikai intézkedésekkel, közgazdasági szabályokkal *ösztönözni kell a vállalkozások éves amortizáció mértékét meghaladó beruházási tevékenységét*, s prioritást kell adni a technikai és technológiai fejlesztéseknek;
- A vállalkozásdemográfia adatainak ismeretében olyan közgazdasági feltételrendszert kell kialakítani, ami segíti az atomizáltságból fakadó korlátok oldását (tőkehiány, alacsony jövedelmezőség, szolgáltatói túlsúly) vagyis el kell kerülni „kiüresedett területeket” célzó, szükségképpen hatás nélkül maradó pénzügyi technikákat.
- *Erősítendő a regionális hálózatok szerepe*, s a kialakítandó régiók számára biztosítani kell, hogy az átengedett állami források mellett saját forrásteremtési jogossággal is
- Információs és tanácsadó szervezetek, *technológiai transzfer irodák* (fejlesztési ügynökségek) működésének segítése

¹⁰ Új Magyarország Fejlesztési Terv

3.) A gazdaság stagnáló teljesítményeire, illetve a világgazdasági kihívásokra tekintettel *új társadalmi jövőképre, az állami szerepvállalás tartalmának újrafogalmazására és egy új hosszú távú gazdaságfejlesztési stratégia kidolgozására van szükségünk*. Ez utóbbi keretében komolyan kell számolnunk a következő feltételekkel:

- a *foglalkoztatás (gazdasági aktivitás növekedése)* alig valamivel lehet magasabb a 2000-2007. években mért értékeknél (cél ugyan a gazdasági aktivitás növelése, de a versenyképesség kívánt javítása ellentétes hatást válthat ki);
- Továbbra is fontos szerepe lesz a pótlólagos külföldi befektetéseknek, ám *számolnunk kell a nemzetközi tőkeáramlás átmeneti lassulásával, irányultságának változásával, valamint a tőkevonzó-képességet befolyásoló tényezők átértékelődésével* (lásd: privatizációs folyamat lezárulása, éleződő adóverseny, hazainál olcsóbb munkaerőpiacok megjelenése, tőkekihelyező törekvések erősödése).¹¹
- Előzőekből következik, hogy *a jövőbeni gazdasági növekedés ütemét alapvetően a termelékenység-javító programok eredményessége határozza meg*. Így a mobilizálható erőforrásokat a magasabb hozzáadott-értéket biztosító tevékenységek felé kell áramoltatni, gyorsítani kell a technikai és technológiai modernizáció ütemét (a GDP arányában számolt alig 20 százalékos beruházási hányadot tartósan 23-24 százalék közötti szintre kell emelni), javítani kell az infrastrukturális szolgáltatások színvonalát, célirányosabbá kell tenni a tudományos kutatás és versenyszektor együttműködését, s bátrabban kell építeni a szakképzett munkaerő foglalkoztatásában rejlő lehetőségekkel. A termelékenység kívánt javítása természetesen *nem érhető el a motiváció erősítése nélkül*, ezért egyfelől a tudást értékén kell kezelni, másfelől viszont az elosztó jellegű (bérkímélő megoldásokat előnyben részesítő) jövedelempolitika helyett teljesítmény-ösztönző javadalmazásra kell áttérni.
- A társadalmi és gazdasági fejlődés „motorját” a növekedés orientált és tartósan sikeres vállalkozások adhatják, ezért *a közgazdasági szabályozásnak és a támogatás-politikának a termelési és értékesítési kooperációra, a tudásteljesítmények hasznosítására képes vállalkozásokra kell összpontosítani*. Tekintve, hogy a növekedésorientált és sikeres vállalkozások működési jellemzőiről csak „általános” és „sablonos” ismeretekkel rendelkezünk, ezért a kutatási jelentés II. sz. mellékletében részletezett ismervek alapján mélyebb vizsgálatot kellene végeznünk erről a vállalkozáscsoportról, s ennek ismeretében határozhatnánk meg a további hatékonyságjavító intézkedéseket, illetve a klaszterképzési folyamat beindításához szükséges feltételeket.

4.) A dinamikus növekedési pálya esélyeinek erősítése érdekében a 2007-2013. évek első felének feladata a GDP arányában számolt K+F ráfordítások minimum másfélszeres növelése, a második szakaszban pedig az EU-15 országok 2006. évi átlagának megközelítése. Sajnos a GDP arányában számolt 3,0 százalékos szint elérésének egyenlőre hiányoznak a feltételei.

A tudomány- és technológiafejlesztési programok – a magyar gazdaság 2007-2013. évekre vonatkozó növekedési esélyei alapján – a nemzetgazdasági szintű és a versenyszektor által teljesítendő K+F ráfordítások jelentős növekedését és a GDP arányában mért mutató érdemi javulását várják. Ez a várakozás azonban csak akkor teljesülhet, ha a K+F teljesítmények növelésére irányuló program – a pénzügyi források biztosításán túl – kiterjed mind a

¹¹ Ígéretesnek mutatkozik a 2009-2013 években igénybe vehető EU támogatások „helyettesítő” hatása, ám figyelembe kell venni, hogy míg a korábbi külföldi befektetések egyértelműen a versenyszektor működési feltételeit javították, addig az EU támogatások megosztva szolgálják a versenyképesség javítását, valamint az infrastruktúra ellátás hiányosságainak pótlását

kutatóhelyek (kiemelten a versenyszektor), mind a kutatók (kiemelten a vállalati kutatók) számának gyarapítására.

A nemzetgazdaság és a versenyszektor K+F ráfordításainak lehetséges időbeli változása

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GDP érték (folyó áron, mrd Ft)	22055	23757	25374	27569	29904	32095	34512	37181	40170
Nemzetgazdasági szintű K+F ráfordítás összértéke (mrd Ft)	208	238	273	315	375	446	533	635	750
<i>K+F ráfordítás a GDP százalékában</i>	<i>0,94%</i>	<i>1,00%</i>	<i>1,08%</i>	<i>1,14%</i>	<i>1,25%</i>	<i>1,39%</i>	<i>1,54%</i>	<i>1,71%</i>	<i>1,87%</i>
Versenyszektor K+F ráfordítása (folyó ár, mrd Ft)	90	115	138	169	217	277	350	414	488
<i>Versenyszektor K+F ráfordítása a GDP százalékában</i>	<i>0,41%</i>	<i>0,48%</i>	<i>0,54%</i>	<i>0,61%</i>	<i>0,73%</i>	<i>0,86%</i>	<i>1,01%</i>	<i>1,11%</i>	<i>1,21%</i>
Vállalati kutatóhelyek száma (db)	749	1027	1153	1323	1590	1883	2158	2386	2690
Kutatók száma (fő)	7393	9279	10770	12820	15838	19295	22872	25540	28910

Forrás: a KSH Nemzetgazdasági Számlák, a Konvergencia Program és a Tudomány- és Technológiafejlesztési Irányelvek alapján a szerző számítása

Más megfogalmazásban *a 2013. évig elérendő majd kétszeres növekedésnek is csak akkor van esélye, ha összeáll egy komplex fejlesztési program (a cél-feladat-eszköz logika érvényesítésével), a szándék komolyságát egy magas szintű jogszabály rögzíti és a versenyszektor szereplői is felismerik, hogy az innovatív gondolkodás erősítése és a K+F ráfordítások növelése nélkül nincs esélye a hazai gazdaság felzárkózására.*

5.) A nemzetközi trendeket és a lisszaboni program elkötelezettségét ismerve nagy valószínűséggel számolhatunk azzal, hogy *a 2009-2015. években lendületet kap az innováció, s az új szemléletű gondolkodás következtében jelentősen emelkedhet a K+F célú ráfordítások összértéke.* Az érdemi fordulathoz azonban szükség lesz a hazai és a nemzetközi közgazdasági környezet (finanszírozási feltételek), valamint intézményi rendszer összehangolására.

A versenyszektor K+F teljesítményeit a nemzetállamok különböző módon ösztönzik: az alkalmazott eszközök egyik csoportja a *közvetlen anyagi támogatás* (feltételekhez kötve), másik csoportja *szabályozási jellegű ösztönzés* és harmadik csoportja a közvetett előnyöket biztosító szakmai segítségnyújtó intézményrendszer (fejlesztési ügynökségek) működtetése:

- az OECD országok többségében *a K+F folyó költségei adómentesek*, vagyis a ráfordításokkal arányos adókedvezményre jogosultak (Angliában a kisvállalkozások a költségek 150 százalékkal, a középvállalkozások 125 százalékkal csökkenthetik adókötelezettségüket, Dániában viszont általánosan 150 százalékos az adókorrekció lehetősége);
- a társasági adó alapjából, vagy *a számított adó összegéből kedvezményeket nyújtanak* (ezt alkalmazzák Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában);
- szélesedő gyakorlat az *adóhitel lehetőségének biztosítása*, ami azt jelenti, hogy a tárgyévi K+F ráfordítások értékével (a számított max 50 százalékaig) ideiglenesen csökkenteni lehet a fizetendő adót, s az így összegyűjtött adó tartozás a K+F ráfordítás aktiválása után leírható, illetve 3-5 éves türelmi idő után a fennmaradó adókülönbszet kamatmentesen törleszhető;
- egyes országokban a kedvezmény igénybevételét minimum értékhez kötik (Írországban 50 ezer euró), s ezzel kimondatlanul a K+F tevékenységek koncentrációját kívánják ösztönözni;

- vannak olyan országok, ahol a K+F ráfordítás előző évhez viszonyított növekményére nyújtják az adókedvezményt, tehát kifejezetten növekedés-orientált szabályozást alkalmaznak;
- több országban, például Írországból, Kanadából, Spanyolországból, Görögországból a K+F beruházások (tényleges fejlesztések) kapnak adókedvezményeket, illetve az aktivált eszközökre gyorsított amortizációs lehetőséget biztosítanak (Belgium);
- annak érdekében, hogy a K+F tevékenység regionálisan megfelelő eloszlásban valósuljon meg, kiegészítő jelleggel *regionális adóösztönzőket* alkalmaznak;
- több országban *fejlesztési ügynökségeket* működtetnek, amelyek szolgáltatásai vagy díjmentesek (Írország), vagy az igénybevétel költségei adózás előtti eredményt csökkentő tételként számolhatók el.

Az alternatív lehetőségek keresése természetes, de egy pillanatra sem feledhetjük, hogy *kutatásra-fejlesztésre és innovációra csak az a társadalom (gazdaság) képes, amelyik nem felülről (kíviülről) várja az ösztönzést.* A politika akkor bölcs, ha cselekvőkre és cselekedni vágyókra épít. A döntéshozók dolga a célok meghirdetése, az intézményrendszer üzemben tartása, illetve a működési keretek biztosítása. A kereteket azonban a piaci szereplőknek kell tartalommal megtölteniük.

6.) A versenyszektor K+F ráfordításainak növelését ösztönző hazai jogszabályok (támogatási rendszer, adózási és számviteli szabályok, intézményi rendszer) alapvetően illeszkednek az OECD országok gyakorlatához. (Ennek részleteit tartalmazza tanulmányuk melléklete.) Kutatásunk megállapítása viszont, hogy a vállalkozások demográfiai jellemzői, teljesítményi mutatói, tőkeellátottság színvonala és eredményességi mutatói *csak korlátozott eredményességgel képesek segíteni a hazai vállalkozások K+F ráfordításainak növekedését.* A közgazdasági szabályozás megújítása során komolyan kell számolni annak következményeivel, hogy *az atomizált vállalkozási méretek csak a kisszériás termelésre adnak lehetőséget,* pozitív eredmény hiányában nem érvényesíthető a kedvezmények jótékony hatása, tőkeerő hiányában pedig az elhasználandó vagyoni ütemes pótlása is erőn felüli feladat az atomizált vállalkozások számára.

7.) A kutatási és fejlesztési tevékenység élénkítésére *a hazai gyakorlatban is meghonosodtak az „ösztönző” szabályok.* Ilyennek tekinthető, hogy a vállalkozások a K+F ráfordítások közvetlen költségeit – adózás előtti eredményt csökkentő tételként – teljes egészében levonhatják az adóalapjukból, s mellette élhetnek a gyorsított amortizáció lehetőségeivel is. A kedvezmények mellett alkalmazott „kényszerítő eszköz” az innovációs járulék 2004. évi bevezetése, amely alapján az érdemi K+F tevékenységet nem végző vállalkozások a korrigált nettó árbevétel 0,25-0,30%-át kitevő járulékkifizetésre kötelezettek, miközben a tényleges K+F tevékenységet végző vállalkozások – a járulékkötelezettség éves felső értékéig – a közvetlen ráfordításokat betudhatják a járulékkötelezettség teljesítésébe. *Sajnálatos, hogy a várakozásokkal szemben a versenyszektor K+F teljesítményei ez ideig csak mérsékelten emelkedtek.*¹² Ennek magyarázata részben a hazai vállalkozások alultőkésített állapotában, részben az alkalmazott közgazdasági eszközök elégtelenségében, részben az állami magatartás következtelenségében jelölhető meg.¹³

¹² Pitti Zoltán: „A hazai gazdaság K+F teljesítménye, az innovációs járulékkötelezettség működése és a K+F ráfordítások ösztönzésének feladatai” c. kutatói jelentés, 2005, NFKH, Budapest

¹³ Mindezt tovább súlyosbítja az Innovációs Alapból ígért – a vállalati befizetések mértékével megegyező – állami támogatások folyósításának későbbre halasztása

Az innovációt serkentő és a K+F ráfordítások emelését célzó közgazdasági ösztönzőket a 2009-2015. években is fenn kell tartani, illetve a bevált nemzetközi gyakorlat átvételével az ösztönző erőt tovább kell növelni. Ennek eszköze lehet egy államháztartáson belül „elkülönített állami alap” jogosítványainak megőrzése, amelynek feltöltését továbbra is „garantált” költségvetési forrásokból, illetve céladók módjára teljesítendő járulékbefizetésekből kellene biztosítani. A nevét lényegében megőrző, ám döntési jogosítványaiban bővülő Innovációs Alap gazdálkodási kereteit – a hosszú távú gazdasági- és tudománypolitikai stratégiai célokkal összhangban – éves ütemezésben kellene rögzíteni. Ehhez kiindulópontként szolgál az a konvergencia-programban rögzített vállalás, amely szerint a hazai K+F ráfordításokat 2008-ig meg kell kettőznünk, illetve 2013-ig a kívánatos 3,0%-ot meg kell haladnunk.

Budapest, 2008. december

Pitti Zoltán